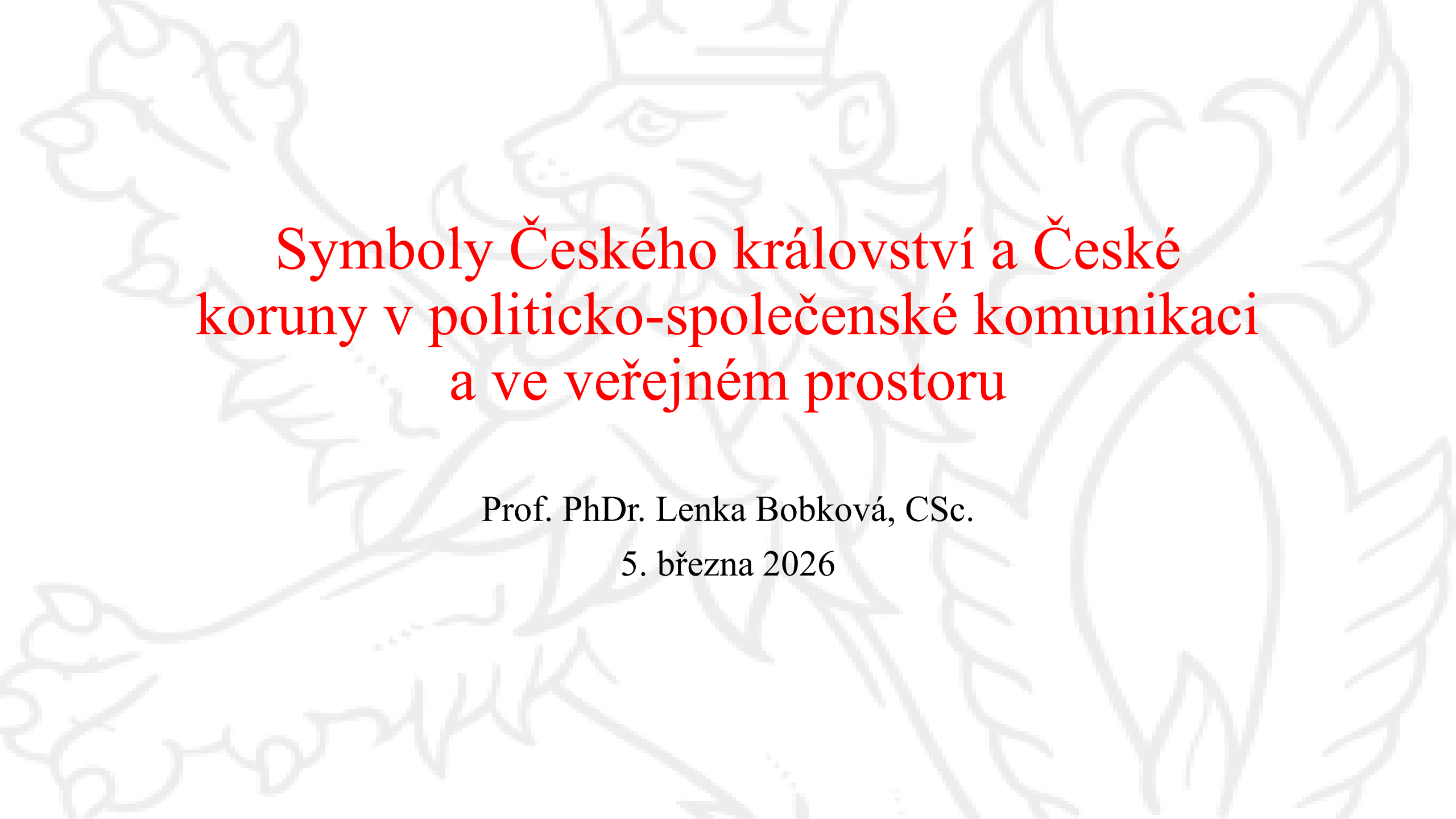

Symboly Českého království a České koruny v politicko-společenské komunikaci a ve veřejném prostoru

Prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

5. března 2026

Literatura

- ALTHOFF, Gerd, Die Macht der Rituale. Symbolik und Herrschaft im Mittelalter, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 2003
- ALTHOFF, Gerd (Hg.), Formen und Funktionen öffentlicher Kommunikation im Mittelalter, (Vorträge und Forschungen 51), Stuttgart 2001
- ALTHOFF, Gerd, Inszenierte Herrschaft. Geschichtsschreibung und politische Handeln im Mittelalter, Darmstadt 2003, zde studie ALTHOFF, Gerd, Die Kultur der Zeichen und Symbole, s. 274-297
- ALTHOFF, Gerd (Hg.), Zeichen – Rituale – Werte, Münster 2004
- DUCHHARDT Heinz – MELVILLE, Gert (Hg.), Im Spannungsfeld von Recht und Ritual. Soziale Kommunikation in Mittelalter und Früher Neuzeit, (Norm und Struktur 7), Köln-Weimar-Wien 1997
- GARNIER, Claudia, *Die Kultur der Bitte. Herrschaft und Kommunikation im mittelalterlichen Reich* (= Symbolische Kommunikation in der Vormoderne), Darmstadt 2008
- MELVILLE Gert, „Un bel office“. Zum Heroldswesen in der spätmittelalterlichen Welt des Adels, der Höfe und der Fürsten. In: Deutsche Königshof, Hoftag und Reichstag im späteren Mittelalter, hgg. von Peter Moraw (=Vorträge und Forschungen 48), Jan Thorbecke, Stuttgart 2002, s. 291-322
- Pavlína RYCHTEROVÁ, *Rituály, rity a ceremonie, Teorie rituálu a jejich reflexe v medievistickém bádání*, in: Stát, státnost a rituály přemyslovského věku, uspořádal Martin Wihoda ve spolupráci s Deméterem Malaťákem, Brno 2006, s. 11–23
- SCHENK, Gerrit Jasper, Zeremoniell und Politik. Herrschereinzüge im spätmittelalterlichen Reich, Böhlau, Köln-Weimar-Wein 2003 (= Beihefte zu J. F. Böhmer, Regesta Imperii 21)
- SCHREINER, Klaus, *Rituale, Zeichen, Bilder. Formen und Funktionen symbolischer Kommunikation im Mittelalter*, hg. von Ulrich Meier, Gabriela Signori, Gerd Schwerhoff (= Norm und Struktur 40), Böhlau, Köln-Weimar-Wien 2011
- Klaus Schreiner/ Gabriela Signori (Hg.), Bilder, Texte, Rituale. Wirklichkeitskonstruktion politisch-rechtlicher Kommunikationsmedien in Stadt- und Adelsgesellschaften des späten Mittelalters, Berlin 2000, (= Zeitschrift für historische Forschung, Beiheft 24)
- SCHWEDLER, Gerald, *Herrschartreffen des Spätmittelalters. Formen – Rituale – Wirkungen* (= Mittelalter-Forschung, Bd. 21). Ostfildern: Thorbecke, 2008
- STOLLBERG-RILINGER, Barbara, Zeremoniell, Ritual, Symbol. Neue Forschungen zur symbolischen Kommunikation in Spätmittelalter und Früher Neuzeit, in: Zeitschrift für historische Forschung 27, Berlin 2000/3, s. 389-405

Adventus regis

- JOHANEK, Petr/ LAMPEN, Angelika (Hg.), *Adventus. Studien zum herrscherlichen Einzug in die Stadt*, Köln/ Weimar/ Wien 2009
- DOTZAUER, Winfried, *Die Ankunft des Herrschers. Der fürstliche „Einzug“ in die Stadt (bis zum Ende des Alten Reiches)*, in: *Archiv für Kulturgeschichte* 55, 1973, s. 245-288
- GUENÉE, Bernard –LEHOUX, François, *Les entrées royales françaises de 1328 à 1515*, Paris 1968
- HACK, Achim Thomas, *Das Empfangszeremoniell bei mittelalterlichen Papst-Kaiser-Treffen*, Köln-Weimar-Wien 1999 (=Beihefte zu J.F. Böhmer, *Regesta Imperii* 18)
- NIEDERSTÄTTER, Alois, *Ante Portas, Herrscherbesuche am Bodensee 839-1507*, Universitätsverlag Konstanz 1993 (populárně psané)
- ANTONÍN, Robert - BOROVSKÝ, Tomáš , *Venit rex! Panovnické vjezdy do středověkého Brna, Brno v minulosti a dnes* 18, 2005, s. 57-93
- ANTONÍN, Robert - BOROVSKÝ, Tomáš, *Panovnické vjezdy na středověké Moravě*, Brno: Matice moravská, 2009
- BOBKOVÁ, Lenka *Privítat a pohostit. Holdovací cesta krále Ladislava do Horní Lužice roku 1454*, in: *Dvory a rezidence ve středověku III. Všední a sváteční život na středověkých dvorech*, ed. Dana Dvořáková-Malá – Jan Zelenka, *Mediaevalia Historica Bohemica* 12, Supplementum 3, Praha 2009, s. 253–270
- BOBKOVÁ, Lenka, *Jak v roce 1331 vítali krále Jana v Parmě*, in: *Středověký kaleidoskop pro muže s hůlkou. Věnováno Františku Šmahelovi k životnímu jubileu*, ed. Eva Doležalová – Petr Sommer, Praha 2016, s. 434–444.
- ČAPSKÝ, Martin, *Král obklopený kacíři. Slavnosti na počest Ladislava Pohrobka ve Svídnici a ve Vratislavi*, in: *Rituály, ceremonie a festivity ve střední Evropě 14. a 15. století*, ed. Martin Nodl/ František Šmahel, Praha 2009, (=Colloquia mediaevalia Pragensia 12), s. 65–76
- HOLÁ, Mlada, *Holdovací cesty českých panovníků do Vratislavi v pozdním středověku a raném novověku (1437-1617)*, Praha: Casablanca 2012

Vizuální symboly

- BOBKOVÁ, Lenka, *Corona Regni Bohemiae und ihre visuelle Repräsentation unter Karl IV.*, in: *Kunst als Herrschaftsinstrument. Böhmen und das Heilige Römische Reich unter den Luxemburgern im europäischen Kontext*, hg. von Jiří Fajt/ Andrea Langer, Berlin-München: Deutscher Kunstverlag, 2009, s. 120-135
- Winzeler, Marius, *Vizuální přítomnost nepřítomného. Místa, památky a symbolické stopy královské reprezentace*, in: Lenka Bobková – Mlada Holá – Tomáš Velička – Marius Winzeler – Jan Zdichynec, *Královská Horní Lužice. Panovnická reprezentace – mechanismy vlády – komunikace*, (= *Korunní země v dějinách českého státu VIII*), Praha: Casablanca, 2021

Symboly – rituály a ceremonie

Komunikace

- Písemná – titulatura, pečeti
- Veřejná – erby, erbovní barvy (heroldi) – holdy, lenní sliby, slavnosti (turnaje)
- Symbolická – oblečení, vystupování (gesta)

Symboly ve veřejném prostoru

- Zemské (státní)
- Šlechtické
- Městské
- Církevní

Přemyslovci – knížata
Plamenná orlice, sv. Václav

Dvouocasý lev jako symbol Českého království –
lva patrně získal Přemysl I. od Oty IV., ve své pečeti použil Vladislav Jindřich, pak
Přemysl II. jako moravský markrabě a 1253 převzal jako erb českého krále (pečeti)

Pohřební insignie z tumby Přemysla II.

Nejstarší barevné provedení českého lva, Kremže, Gozzenburg, 70. léta 13.stol.

Státoprávní symboly

z doby posledních Přemyslovců:

dvě dědičné země: České království (český lev).

Morava (šachovaná orlice)

Pražský groš Václava II.: koruna, český lev

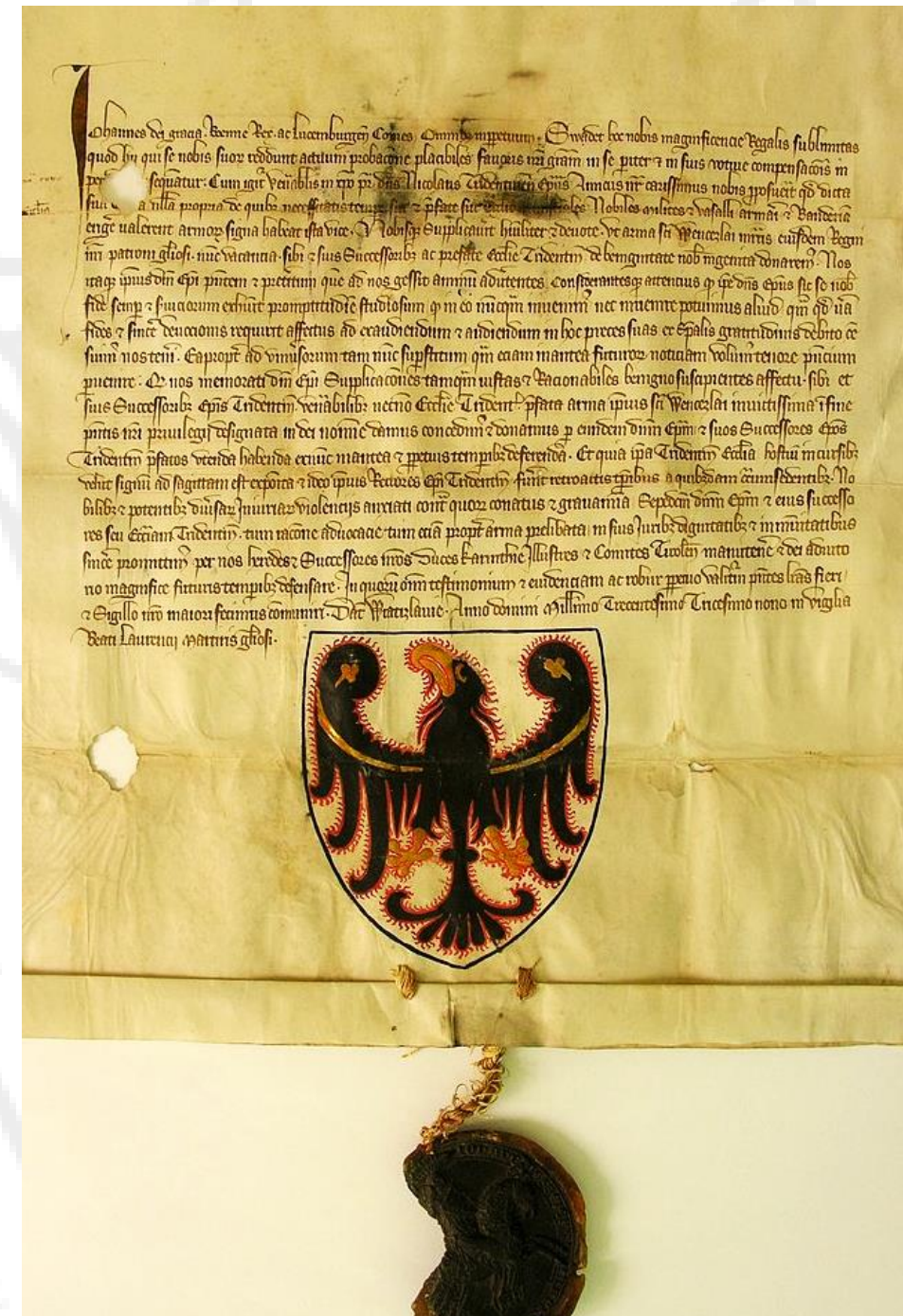
Václav II. v Codexu Manesse
Pražský groš Václava II.

Lucemburkové

„Rozloučení“ s erbovním znamením s plamennou svatováclavskou orlicí. Listina krále Jana, již uděluje svatováclavskou orlici tridentskému biskupovi Mikuláši z Brna, 9. 8. 1339

Pasionál abatyše Kunhuty, kol.1320 – oba erby vedle sebe, zdůraznění Kunhutina příslušnosti k Přemyslovcům?

Jan Lucemburský
v ražbách mincí v Českém království navázal na Václava II.

Stříbrný pražský groš krále Jana.

Stříbrný groš krále Jana z ražby v Parmě, zachován český lev, místo koruny portrét krále.

Pečeti Jana Lucemburského jako českého krále

Různé typy pečeti

Majestátní a znaková pečeť Václava IV. s erby všech korunních zemí.

Malá pečeť Václava IV. jako knížete svídnického (v opisu titul, střídání českých lvů a slezské orlice)

Říše – král/ císař - kurfiřti

Postupně vytvoření sboru
volitelů, kurfiřtů

Eike z Repgowa, **Saské zrcadlo**
(*Sachsenspiege*), 1220–1233:
*Říšský číšník, král český, nemá
volit, jelikož není Němec.*

V pol. 13. století **ustálen sbor 7
kurfiřtů i s českým králem** –
trvaly ale spory o hlasy, dvojí
volby – naposled 1314

Zlatá bula Karla IV., 1356

Odznaky - symboly moci

- koruna a další insignie, roucha,
- světec spojovaný s rodem, se zemí
- trůn – Karla Velikého v CÁCHách
- sv. Ampule v Remeši
- vzácné ostatky svatých (honosné relikviáře)

Koruna

zlatnická práce z 9. až 10. století (váží 3,5 kg),
spojována s korunovací Oty I. v Římě (962) nebo
Konráda II. (1027).

Skládá z osmi zlatých destiček, čtyři pole mají
klenotnickou výzdobu (drahokamy a perly),

čtyři pole s figurami starozákonních proroků a králů
(přihrádkový email), představujících základní cnosti:
král **David**=**spravedlnost**, král **Šalamoun**=**moudrost**
a pokora před Bohem, **král Ezechiáš** s prorokem
Izajášem=**víra** v Boha, **Kristus**=**král** králů(nápis:
Per me reges regnant (skrze mě vládnou králové).

Křížek nechal zhotovit Jindřich II. na počátku 11.
století, kamaru, jeho nástupce Konrád II. nechal vložit
novou osmou destičku opatřenou vlastní dedikací.

Sametová čepice (dýnko) purpurové barvy pochází z
18. století.

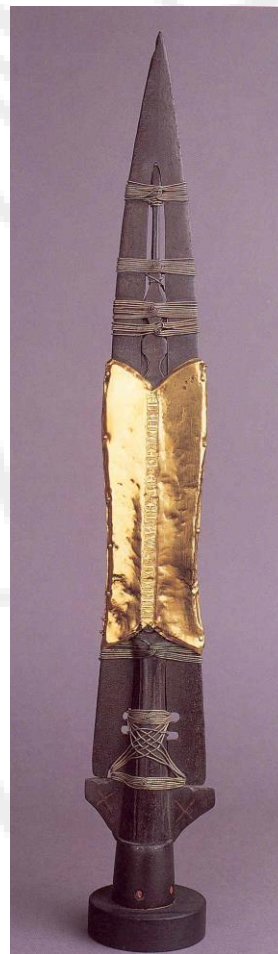
Říšské **jablko** (symbol světa, nad nímž vládne
Kristus), kolem roku 1200 – úpravy za Karla IV.

Žezlo - nové

Říšský meč - 2. třetina 11. stol.

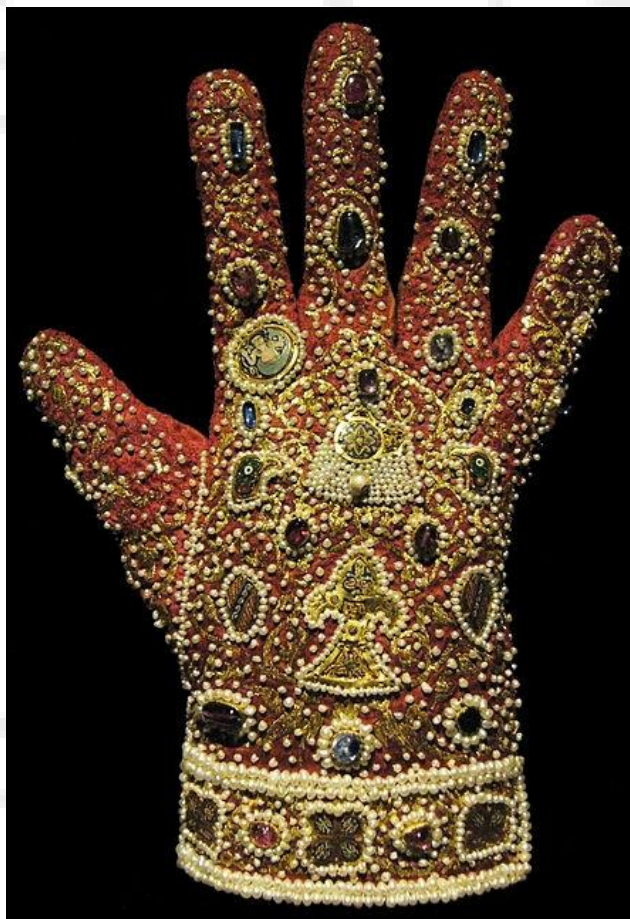

Říšský korunovační kříž (kol. 1024/1025, úpravy Karel IV.), Svaté kopí, relikviář sv. Štěpána

Symboly

Insignie římských císařů: koruna, korunovační kříž, svaté kopí (Longinovo), ceremoniální meč, říšské jablko, žezlo, korunovační evangeliář (v Cáchách), dále korunovační oděv (tj. plášť, dalmatika, alba, cingulum, štóla, punčochy, střevíce a rukavice) a Svatoštěpánská burza (relikviář)
plášť, rukavice, jablko (Palermo 1200–1220)

plášť

Albrechta Dürera

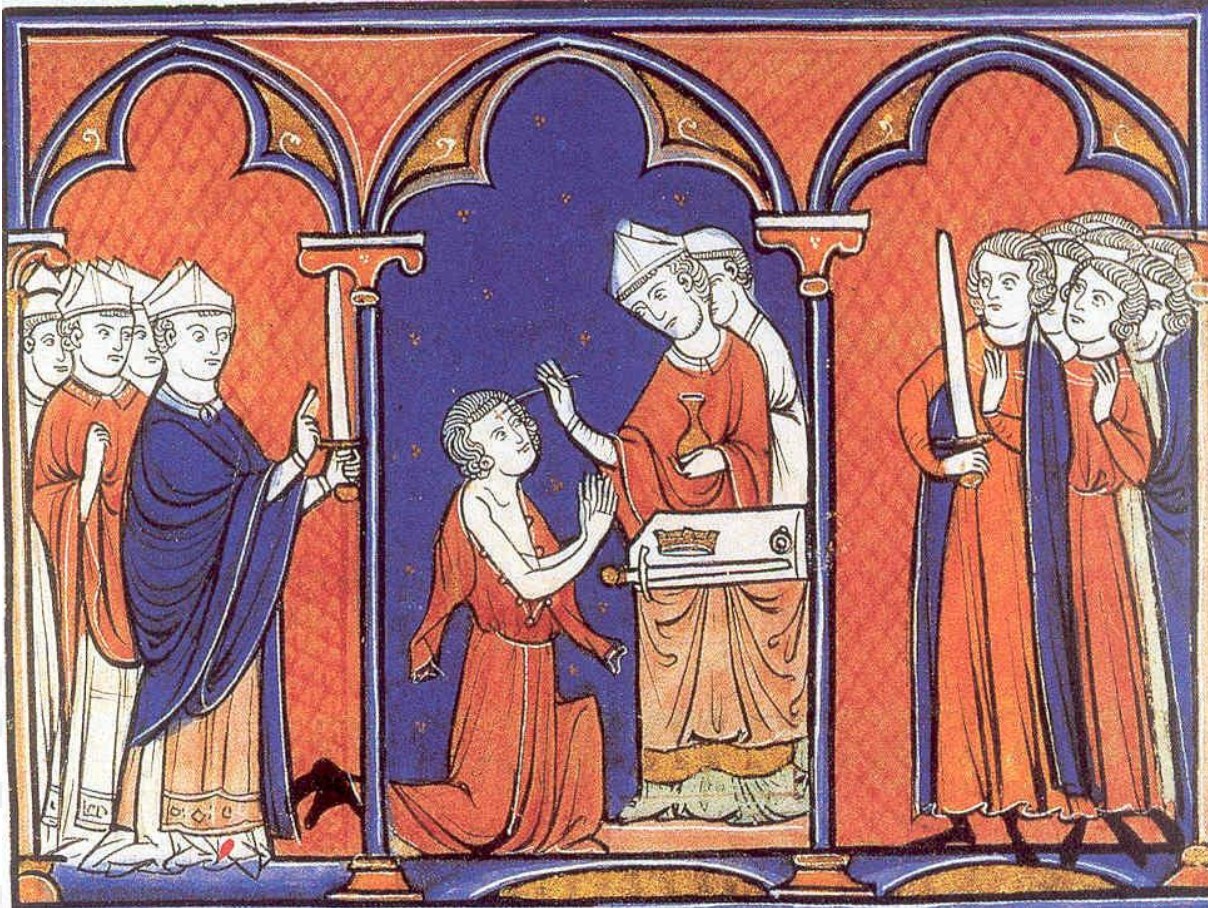

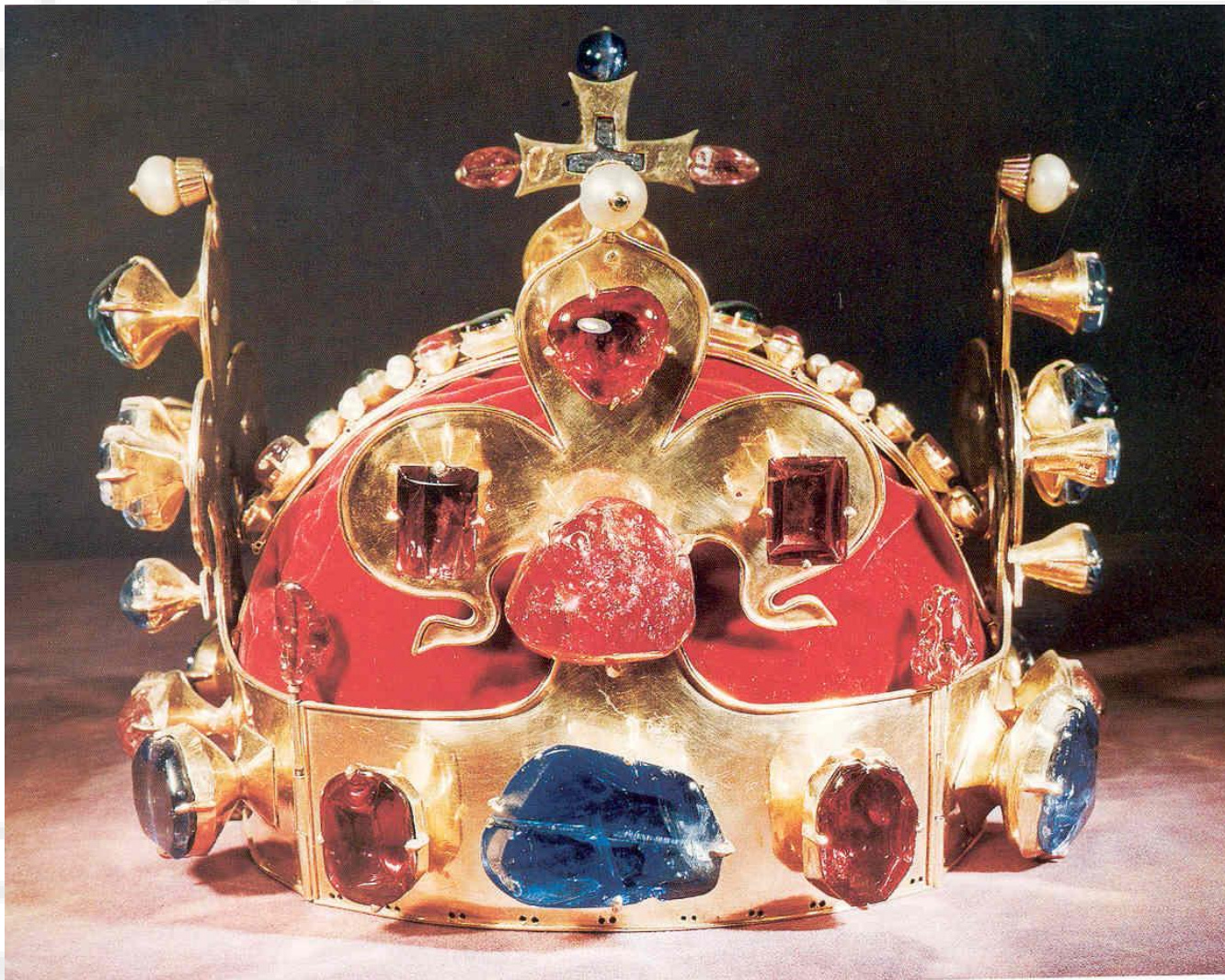
Symboly a rituály – komunikace ve veřejném protoru

Korunovace, nezbytný rituál – naplnění spojení s Boží milostí:

pomazání

korunovace

Symbol České koruny - korunovační diadém:

Vysoká obroučka ze zlatého plechu ryzosti 21–22 karátů, sestavená ze čtyř částí, z nichž vystupují čtyři velké lilie. K výzdobě diadému bylo použito 96 drahokamů (safíry, spinely, smaragdy), gemy a perly. Koruna je překřížena dvěma kamárami

křížku byl uložen trn z Kristovy koruny, jak sděluje i nápis na jeho zlatém lemu: *Hic est spina de corona Domini*

Listina papeže Klimenta VI. z 6. května 1346, v níž . potvrdil, že kralevic nechal zhotovit královskou korunu a daroval ji sv. Václavu, jehož tělo odpočívá v chrámu sv. Víta. Na jeho hlavě (lebce) měla vždy a panovník si ji směl vyzvednout pouze při korunovacích či mimořádných příležitostech, a to jen na jeden den. Pod trestem exkomunikace se zapovídaly jakékoliv manipulace s ní, prodej, poškození, zneužití apod.

Korunovační řád českých králů a Řád požehnání královny

Aklamace:

Arcibiskup osloví lid:

Chcete se podříditi takovému knížeti a správci, chcete pevnou vírou činit jeho královskou moc stálou, chcete poslouchat jeho příkazy, podle slov apoštola: „Každý nechť je podřízen vyšší moci, neboli králi jako svrchovanému vládci“?

Duchovní i lid, rozestavění kolem (*circumstante clero et populo unanimiter dicatur*):, jednomyslně pronesou:

„Rádi, rádi, rádi“

V předloze ke korunovaci tridentského biskupa (Sněmy české 1, s. 213-222, s. 215) z roku 1527 je do češtiny přeložena otázka k souhlasu s korunovací:

Arcibiskup se ptá lidu (*ad populum*): *Chcete-li tomuto knížeti a správci poddáni býti a jeho království tvrditi, pevnou věru stanoviti a příkazáním jeho povolní býti podle řeči apoštolské: Každá duše mocem vyšším poddána buď králi jakožto převýšenému.*

Tunc respondet populus: *Rádi, rádi, rádi!*

Beneš Krabice z Weimile

- ve své kronice popsal především následující hostinu, na níž „*v ten den přišli páni království českého, každý podle svého stavu a vykonávali na krytých ořích své úřady novému králi a posluhovali, jak bylo zvykem, u stolu.*

František Pražský ještě dodal:

- „*I nastala radost a veliké veselí všech, kteří blahopřáli tak slavnému panovníkovi. Potom líbezně zněl zvuk trubek a různých hudebních nástrojů, nato se konala různá cvičení, přinášející potěšení lidské mysli, a tak plynul celý den ve veliké radosti. Pan král potom štědře udělil mnoho nádherných darů jak cizincům, tak domácím, kteří byli přítomni uvedené slavnosti.*

Česká koruna (ustavena Lucemburky) a její symbolická podoba pomocí erbů jejích v erbovní síni na hradě Wenzelsburg v městě Lauf an der Pegnitz.

Dokončeno v jarních měsících roku 1361 (krátce po narození Václava IV. *26.2.1361 v Norimberku)). Stěny zdobí 116 erbů: korunních zemí, významných českých šlechtických rodů a Karlových dvořanů, biskupů, 3 nejvýznamnějších královských měst, reliéf sv. Václava

Erby biskupství na území České koruny: pražské, olomoucké, vratislavské, litomyšlské
znaky nejvýznamnějších měst: Staré Město pražské, Vratislav, Kutná Hora

Lauf – erby šlechty Českého království

Vladimír RŮŽEK, Česká znaková galérie na hradě Laufu u Norimberka z roku 1361. Příspěvek ke skladbě královského dvora Karla IV., SAP 38, 1988, s. 37–311

Lenka BOBKOVÁ, Hrady Karla IV. v Laufu a Tangermünde. Panovnická reprezentace vepsaná do kamene, in: Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70. narozeninám, edd. Martin Nodl – Petr Sommer, Praha 2004, s. 141–158

Robert NOVOTNÝ, Dvorská a zemská hierarchie v pozdně středověkých Čechách, in: Dvory a rezidence ve středověku, ed. Dana Dvořáková-Malá (= Mediaevalia Historica Bohemica Supplementum 1), Praha 2006, s. 145–161

Sv. Václav – Sulzbach, Norimberk -Frauenkirche, presbyterium

Český lev, říšský orel, slezská orlice - symbol příslušnosti k České koruně i ke Svaté říši římské
Vratislav kostel sv. Václava, sv. Stanislava a sv. Doroty, závěr presbyteria.

Vratislav, radnice, český lev, 14. stol.

Vratislav, radnice,
arkýř ve Velkém sále, 15. stol.

Lwówek Sl., radnice

Severní průčelí kostela Panny Marie ve Frankfurtu nad Odrou, Braniborsko
Kvadratura kláštera Neuzelle, Dolní Lužice

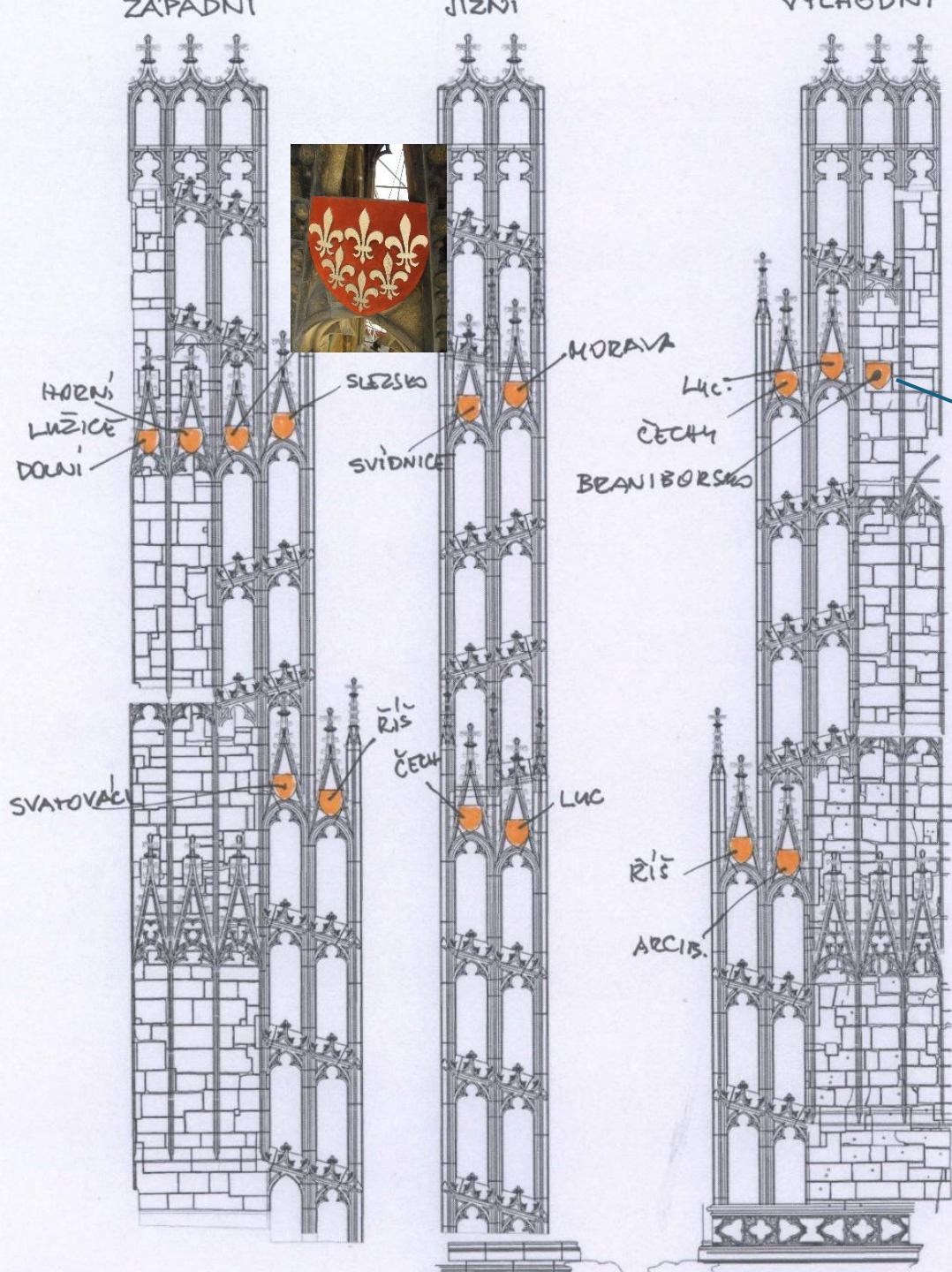
Zhořelec,
Kostel Panny Marie, svorníky s erby Českého království a říše,
svorník s českým lvem v klenbě podloubí domu na náměstí, 15. století

Český lev ve znacích měst na území České koruny

Hersbruck v Horní Falci

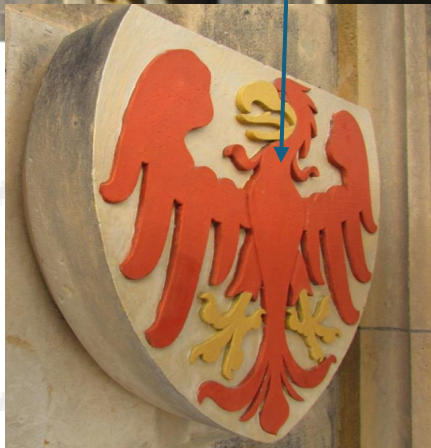
Český lev ve znacích hornolužických měst:
Žhořelec, Kamenz, Löbau, Žitava

Nově identifikované erby na schodištní věži jižního portálu katedrály sv. Víta: erb hrabství Sulzbach, který zastupuje české državy v Horní Falci, erb Braniborska (zhotovení doloženo jmenovitě v účtech)

I v prostoru Starého Města pražské, na královské cestě byly prezentovány erby všech korunních zemí na Staroměstské mostecké věži: hrabství Sulzbach (= državy v Horní Falci), vratislavské (slezské) knížectví, knížectví svídnicko-javorské, markrabství moravské, Království české, vévodství lucemburské, vévodství zhořelecké, marka Budyšín (= Horní Lužice), markrabství lužické (= Dolní Lužice). Takto byly nesený v pohřebním průvodu Karla IV.

Točník, původní vstupní brána s erby korunních zemí

2. polovina 15. století

Ladislav Pohrobek - dvě rezidence, dvě kanceláře, rozdílné pečeti

1454 Görlitz , „česká“ tradiční pečeť

1457 Budín, výtvarně modernější

Jiří z Poděbrad - obnova Koruny české

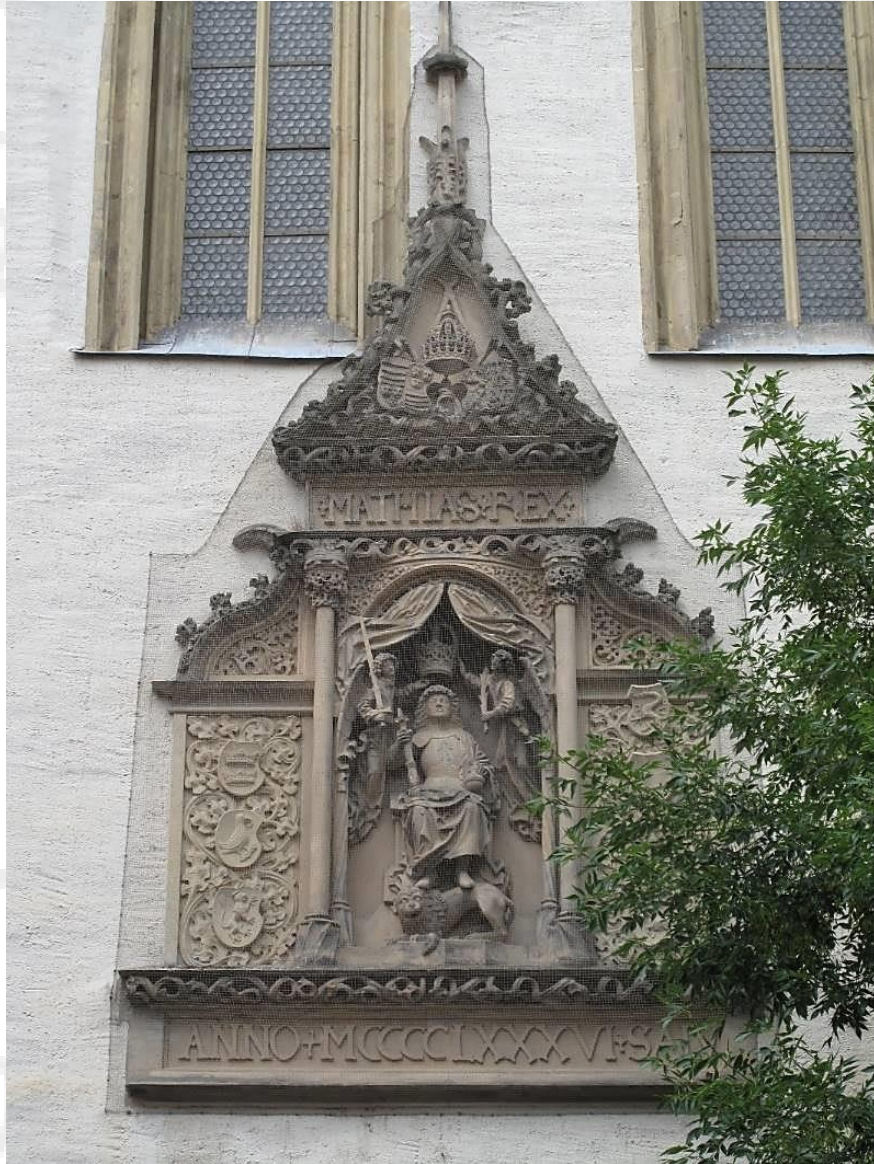
- 21.9. 1459 Horní Lužice hold Jiřímu v Javoru
- do konce roku většina slezských knížat
- 5.6. 1462 smlouva s Fridrichem II. Braniborským v Gubenu – navrácení Dolní Lužice (kromě Chotěbuzi, Peitz) – předcházela vojenská výprava Zdeňka ze Šternberka
- 13.7.1465 dohoda s Otou II. z Mosbachu o lénech v Horní Falci

Matyáš Korvín, pánem vedlejších zemí a Moravy jako český král 149 - 1490

Prezentace panovníků ve veřejném prostoru

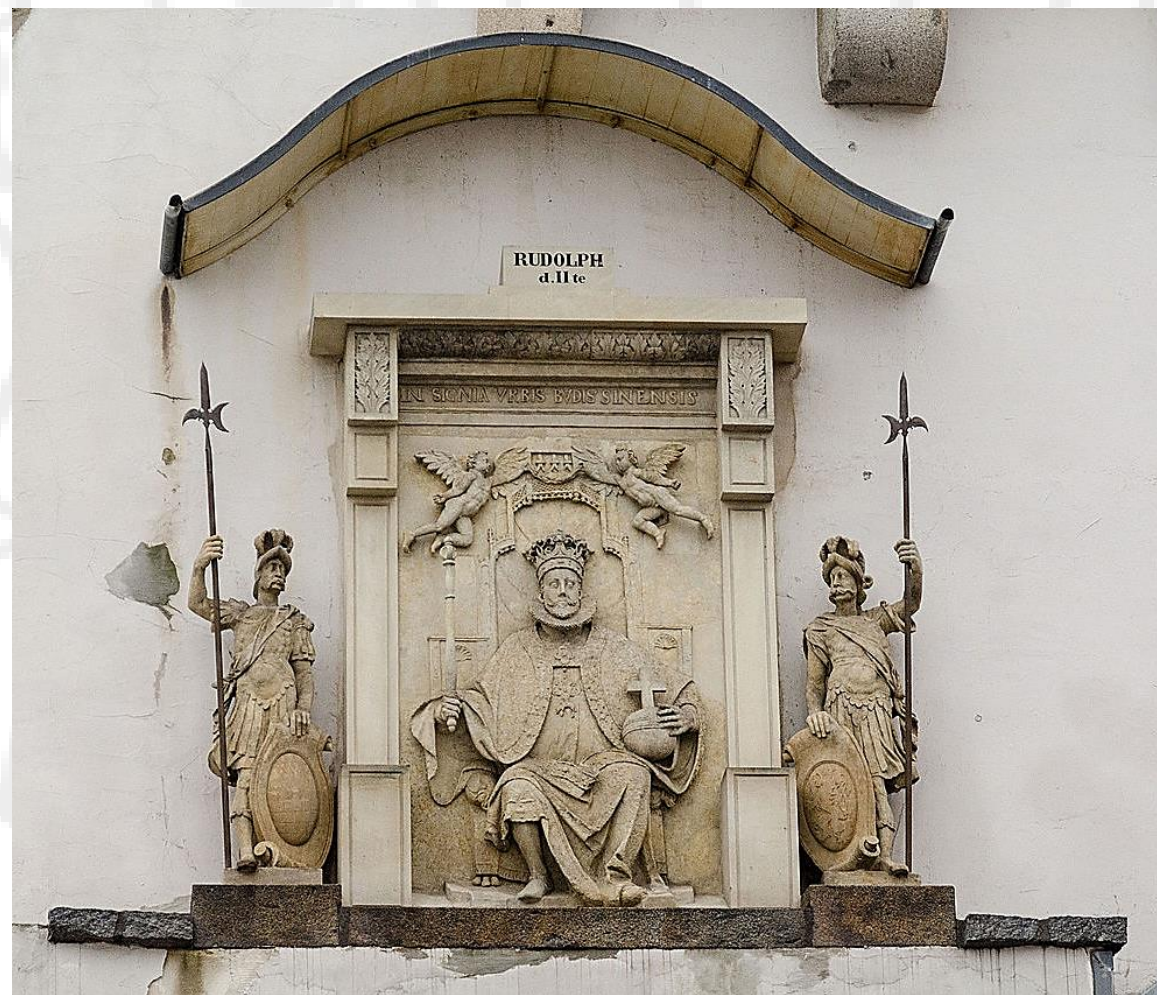
Monument **Matyáše** Korvína v **Budyšině** na vstupní věži hradu Ortenburg, z iniciativy zemského fojta Jiřího ze Steinu – odpor města.

Z iniciativy města

Zhořelec – radnice reliéf s erbem krále Matyáše, 1488 (Briccius Gauske?)

Budyšín - Rudolf II. na městské bráně zvané Reichenturm, 1593

Prezentace panovníků v úředním prostoru

Vratislav, velký sál radnice, erb **Matyáše Korvína** ve svorníku klenby.

Portál nad vchodem do knížecího sálu: český lev, slezská orlice, sv. Jan Evangelista
(=město Vratislav), 1486, Briccius Gauske.

Podobizny panovníků v úředním prostoru

Radnice ve Zhořelci: Zikmund, kolem 1440

Deska z cyklu „Reges Bohemiae“, nezachováno (1594),
foto před 1945

Podobizny panovníků na radnicích

Zhořele, Ferdinand I., po 1575

Žitava, Matyáš II.

Podobizny panovníků v privátním prostoru

Zhořelec, dům zvaný Schwibbogen (Obermarkt 34)

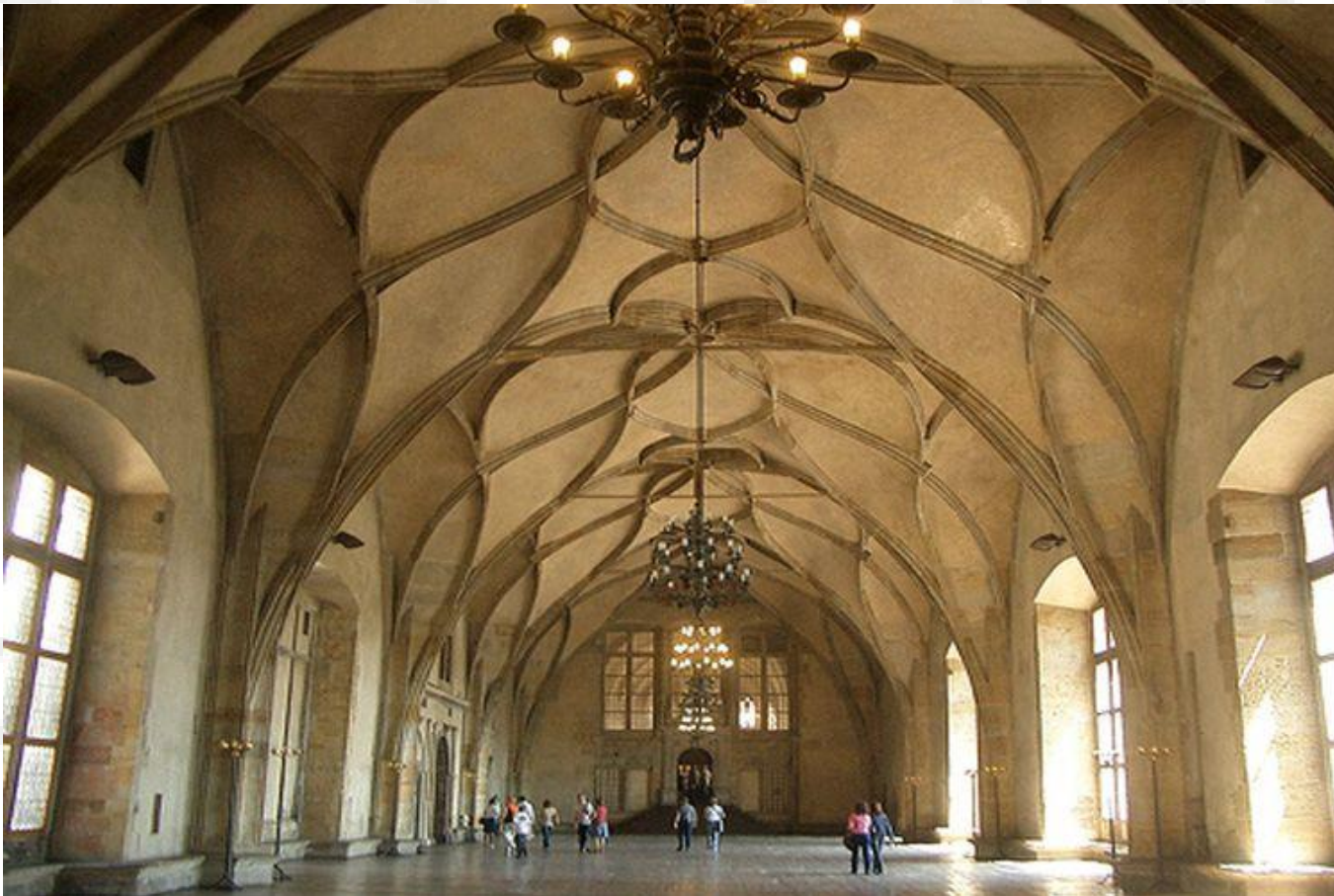
Kurfürst Fridrich III. Saský, císař Karel V. s manželkou Isabelou Portugalskou, král Ferdinand I. s Annou Jagellonskou, po 1533

Reprezentace Českého království a panovníka v politické koncepci českých stavů.

Vladislav II. se po incidentu o slavnosti Božího Těla 1482 rozhodl opustit Králův dvůr na SMP a nechal upravovat Pražský hrad. Ale po převzetí uherské koruny přesídlil do Budína. Přesto se práce na Hradě nezastavily. O jejich dokončení zřejmě stály i české stavy, které se cítily oprávněny zastupovat krále a také chránit jeho i svým jménem celistvost České koruny.

Jiří Kuthan, Královské dílo za Jiřího z Poděbrad a Jagellonců, I. díl, Praha 2010

Kaple sv. Václava, katedrála sv. Víta - nová dynastie, navázání na přemyslovsko-lucemburskou tradici

Symbol státu, věčný vládce sv. Václav –
světcova legenda, představa českých stavů o
postavení českého krále v říši

Oratoř v katedrále sv. Víta s erby zemí, jimž Vladislav II. vládl

Děkuji vám za pozornost.